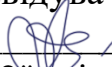

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Допущено до захисту
Завідувач кафедру
 Катерина ПЕТРОВСЬКА
"22" квітня 2025

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ІЗ ФОРМУВАННЯ
СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

Кваліфікаційна робота бакалавра

Виконавець: здобувачка
першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти, групи М405СР-з
Галузь знань 23 Соціальна робота
Спеціальність 231 Соціальна робота
Освітньо-професійна програма:
"Соціальна робота та соціальна педагогіка"
Вікторія БОЄВА

Керівник:
асистентка Алла МЕЛЬНИЧУК

Рецензент:
к. пед. н., доц. Анастасія ТУРГЕНЄВА

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку	7
1.1. Соціальна компетентність як аспект соціалізації особистості.....	7
1.2. Сутність і структура соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку.....	13
Висновки до першого розділу.....	22
РОЗДІЛ 2. Дослідно-експериментальна робота з формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку	23
2.1. Діагностика сформованості соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку.....	23
2.2. Соціально-педагогічна програма формування соціальної компетентності учнів «Кроки до соціальної грамотності».....	34
Висновки до другого розділу.....	40
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	43
ДОДАТКИ.....	46

ВСТУП

В умовах динамічних змін у сучасному суспільстві зростає потреба у підготовці молодого покоління до життя, формуванні особистості, здатної адаптуватися до соціально-економічних змін і протистояти негативним впливам зовнішнього середовища.

Закони України «Про охорону дитинства», «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Національна стратегія розвитку освіти в Україні, Концепція Нової української школи та Державний стандарт початкової загальної освіти підкреслюють важливість виховання соціально компетентної особистості молодшого школяра, розвитку особистісного потенціалу, здатності до соціальної активності та відповідальності. Процес соціалізації й процес розвитку соціальної компетентності інтегровані, взаємодоповнюють і взаємообумовлюють один одного та реалізуються через цілісний освітній процес. Заклад загальної середньої освіти відіграє ключову роль у процесі соціалізації і соціального виховання дітей, оскільки саме тут формуються соціальні стосунки, необхідні для особистісного та соціального розвитку, знайомства зі суспільним середовищем, засвоєння ціннісних орієнтацій та набуття соціального досвіду в дитячому колективі.

Отже, однією з головних функцій психологічної служби закладу освіти є розвиток соціальної компетентності учнів, інтересу до взаємодії, уміння розуміти інших, брати участь у спільній діяльності з однолітками й дорослими, координувати зусилля для досягнення спільних цілей, оцінювати власні можливості та поважати бажання й інтереси оточуючих.

Різні аспекти проблеми формування соціальної компетентності привертала увагу багатьох дослідників. Вченими досліджувались зміст та структура соціальної компетентності (М. Гончарова-Горянська, І. Єрмаков, В. Масленнікова, Л. Сохань, О. Юрченко та ін.), модель соціальної компетенції (В. Слот, Х. Спаніард), професійна та комунікативна компетентності (І. Бех, С. Демченко, М. Елькін, С. Козак, Н. Павленко та ін); соціально-психологічна

компетентність (Л. Лепіхова).

Розвиток соціальної компетентності молодших школярів є одним із пріоритетних завдань сучасної початкової освіти, адже вона визначає їхню успішність у повсякденному житті, сприяє інтеграції в суспільство, допомагаючи не лише адаптуватися, а й активно впливати на події, засвоювати соціальні ролі, змінювати навколишній світ і себе самого. Формування соціальної компетентності на етапі дошкільного дитинства слід продовжувати у початковій школі, оскільки саме в молодшому шкільному віці дитина систематично залучається до громадського життя. У цей період відбуваються особистісні зміни, які є необхідними для розвитку соціальної компетентності молодших школярів. Сформована соціальна компетентність молодших школярів визначає дитину як відкрити до суспільства особистість, яка володіє навичками соціальної взаємодії, здатністю сприймати та опрацьовувати соціальну інформацію та прагненням пізнавати навколишній світ. Стратегії соціальної поведінки, засвоєні в цей період, можуть стати основою для гармонійного розвитку особистості у подальшому.

Тому, важливо цілеспрямовано допомагати дітям будувати ефективні моделі поведінки, а розвиток соціальної компетентності має стати одним із ключових завдань початкової школи, але соціально-виховний процес, педагогічні заходи, що використовуються в шкільній практиці не завжди дають достатньо сталих результатів. Невідповідність між стандартами соціальної поведінки і реальною ситуацією сформованості соціальних компетентностей учнів визначає актуальність обраної теми дослідження: «Соціально-педагогічна діяльність із формування соціальної компетентності молодших школярів».

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та розробити соціально-педагогічну програму «Кроки до соціальної грамотності» з формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку.

Завдання дослідження:

1. Дослідити в психолого-педагогічній, соціально-педагогічній літературі сутність та структуру соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку.

2. Сформувати методичний інструментарій, що дозволить діагностувати рівень соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку.

3. Визначити критерії та показники сформованості рівнів соціальної компетентності учнів молодших класів.

4. Розробити соціально-педагогічну програму «Кроки до соціальної грамотності» з формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку

Об'єкт дослідження: процес формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку.

Предмет дослідження: методи, форми соціально-педагогічної роботи з формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку.

Для реалізації завдань дослідження використовувався комплекс **методів:**

- *теоретичні:* аналіз, синтез, систематизація, конкретизація та узагальнення – для вивчення теоретичних основ досліджуваної проблеми, визначення понятійного апарату дослідження, сутності поняття «соціальна компетентність», психолого-педагогічних основ формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку;

- *емпіричні:* спостереження, бесіди, анкетування, методики – для визначення рівнів сформованості соціальної компетентності, методи математичної обробки отриманих результатів з метою якісного і кількісного аналізу результатів дослідження.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що уточнено поняття соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку як інтегративного особистісного утворення, аргументована значущість її формування у дітей молодшого шкільного віку; визначено зміст соціально-педагогічної роботи з формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку; теоретично обґрунтовано програму формування соціальної компетентності учнів початкової школи.

Практичне значення дослідження полягає у розробці програми формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку, яка

акцентує увагу на цінності взаємодії з іншими людьми; розширює знання про правила й норми поведінки в різних ситуаціях спілкування з дорослими й однолітками, включає розвиток умінь ефективно вирішувати проблемні ситуації, формування навичок конструктивної взаємодії, співпраці.

Результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти, що сприятиме розширенню арсеналу засобів формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку, а також - для розробки рекомендацій з формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку.

Структура кваліфікаційної роботи: вступ, два розділи, висновки, список літератури (30 джерел), 5 таблиць, 3 додатки. Загальний обсяг роботи 51 сторінка, основний текст розміщено на 42 сторінках.

ВИСНОВКИ

1. У дослідженні представлено теоретичне узагальнення і практичне вирішення проблеми, що полягає в обґрунтуванні та експериментальній реалізації програми формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку.

2. У ході дослідження було встановлено, що проблема формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку є актуальною в соціально-педагогічній теорії й практиці. Наукові розвідки щодо проблеми формування соціальної компетентності особистості, свідчить про наявність стійкого інтересу дослідників до даної проблеми.

3. На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури, присвяченої вивченню різних аспектів компетентності, констатовано, що у процесі формування соціальної компетентності важливим є період молодшого шкільного віку.

4. Відповідно змісту соціальної компетентності молодших школярів та її структурних компонентів розроблено програму дослідно-експериментальної роботи, яка здійснювалась у два етапи: констатувальний та розробка соціально-педагогічної програми «Кроки до соціальної грамотності» для формувального етапу роботи.

5. Для вивчення сформованості соціальної компетентності у дітей молодшого шкільного віку відповідно до критеріїв (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний) було складено комплекс діагностичних методик і проведена діагностика рівня сформованості соціальної компетентності.

6. Результати констатувального етапу дослідження показали, що діти молодшого шкільного віку уникають спілкування з однолітками, мають недостатній рівень розвитку знань про особливості взаємодії з іншими людьми, організації спільної діяльності, вирішенні конфліктних ситуацій, у спільній діяльності (її організації) зазнають труднощів. Отримані результати вказують на необхідність пошуку шляхів вирішення поставленої проблеми.

7. На другому етапі дослідження розроблено соціально-педагогічну програму формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку, яка орієнтована на розвиток уявлень учнів про себе, особливості й правила взаємодії з дорослими й однолітками.

8. Проведене дослідження не вичерпує всіх можливих аспектів проблеми. Дана робота представляє один з підходів до формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку у закладах загальної середньої освіти.

9. Результати дослідження можуть бути використані в освітньому процесі закладу середньої освіти, що сприятиме розширенню арсеналу засобів формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку. Матеріали дослідження можуть бути використані для розробки рекомендацій з формування соціальної компетентності дітей молодшого шкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Басюк Н. А., Гужанова Т. С., Рудницька Н. Ю. Формування соціальної компетентності молодших школярів у навчально-виховному процесі початкової школи // Проблеми освіти: зб. наук. пр. 2015. Вип. 84. С. 10–14.
2. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. Київ: Просвіта, 2001. 416 с.
3. Гончарова-Горяньська М. Соціальна компетентність: поняття, зміст, шляхи формування в дослідженнях зарубіжних авторів // Рідна школа. 2004. № 7–8. С. 71–74.
4. Горецька І. С., Лалак Н. В. Соціальна компетентність як одна з ключових компетентностей здобувачів початкової освіти // Міжнар. наук. журн. «Освіта і наука». 2023. Вип. 2(35). С. 155–160. URL: <http://msu.edu.ua/>. (дата звернення 15.11.2024).
5. Державний стандарт початкової загальної освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-rochatkovoyi-osviti>. <http://msu.edu.ua/>. (дата звернення 15.11.2024).
6. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
7. Звіт про науково-дослідну роботу з теми «Формування ключових і предметних компетентностей молодших школярів у навчальному процесі». Держ. реєстрац. № 0110U001154 (2010–2013 рр.). Київ, 2013. 100 с.
8. Коваленко В. В. Формування соціальної компетентності молодших школярів в умовах сучасного інформаційного простору // Освіта та розвиток обдарованої особистості. 2015. № 6(37). С. 37–40.
9. Коваленко В. В. Формування соціальної компетентності молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій: посіб. / за наук. ред. проф. М. П. Лещенко. Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2017. 192 с.
10. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід). Київ: Стилос, 2000. 336 с.

11. Концепція Нової української школи. URL: <http://msu.edu.ua/>.(дата звернення 15.11.2024).
12. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації: європейські абриси. Київ: Віра Інсайт, 2000. 444 с.
13. Литвишко О. Формування соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами українських народних казок та мультфільмів: теоретичний аспект // Збірник наук. пр. Уман. держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини. 2016. Вип. 2. С. 192–200. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpudpu_2016_2_24 (дата звернення 15.12.2024).
14. Матвієнко С. І. Методика формування у дошкільників соціальної компетентності: навч.-метод. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2012. 106 с.
15. Мартиненко С. Як зберегти психічне здоров'я дитини: поради вчителям і батькам // Початкова школа. 2014. № 5. С. 41–43.
16. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/15828.html> (дата звернення 15.02.2025).
17. Ніколаєску І. О. Формування соціальної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів відповідно до вимог нових держ. освіт. стандартів: наук.-метод. посіб. Черкаси: ОПОПП, 2014. 76 с.
18. Основи формування соціальної компетентності молодших школярів: практ. порадник / уклад. О. В. Юрченко. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. 250 с.
19. Павленко Н. О. Підготовка майбутнього вчителя початкових класів до використання інтерактивних педагогічних технологій: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2008. 21 с.
20. Позашкільна освіта в Україні: навч. посіб. / за ред. О. Биковської. Київ: ВЦ ААКОН, 2006. 224 с.
21. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ: СПД Кулінічев Б. М., 2007. 144 с.
22. Про вищу освіту: Закон України від 16.04.2017 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення 15.02.2025).

23. Проценко О. В. Соціальна компетентність молодших школярів як предмет наук. досліджень // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвіт. школах: зб. наук. пр. Запоріжжя, 2014. Вип. 35(88). С. 451–457.

24. Розвиток соціально-комунікативної компетентності обдарованих учнів початкової школи: посіб. / за заг. ред. Н. В. Лук'янчук, Н. А. Климової. Київ: Ін-т обдаров. дитини, 2014. 132 с.

25. Тараненко І. Г. Розвиток життєвої компетентності та соціальної інтеграції: досвід європейських проблем // Кроки до компетентності та інтеграції у суспільство: наук.-метод. зб. Київ: Контекст, 2000. С. 37–40.

26. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посіб. для студ. вищих пед. закл. освіти. Тернопіль: ТДПУ, 1997. 192 с.

27. Формування соціально-емоційної компетентності: розвивальні практи. заняття для молодших школярів / Т. М. Павленко // Шкільному психологу. Усе для роботи. 2018. № 11. С. 24–34.

28. Шевченко Ю. В. Соціальна компетентність молодших школярів: зміст і практики // Наук. часописи Ун-ту. Серія 19. Корекц. пед. та спец. психологія. 2023. Вип. 44.

29. Юрченко О. Структура соціальної компетентності молодшого школяра // Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології. Суми: Вид-во СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. № 7. С. 224–233.

30. Юрченко О. Шляхи та способи формування соціальної компетентності молодшого школяра. *Stredoevropsky vestnik pro vedu a vyzkum*: матеріали X Междунар. науч.-практик. конф. «Наука и образование – 2016». Прага, 2016. № 19-2 (33). С. 92-96. URL : https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/7329/1/Yurchenko_Oksana.pdf (дата звернення 15.02.2025).